

Praten over inclusie

Hoe pak je dat aan?

Gesprekken over inclusief onderwijs vinden overal in het land plaats, op alle niveaus. De centrale overheid heeft het erover, samenwerkingsverbanden passend onderwijs, schoolbesturen en schoolteams, maar ook de kinderopvang, de gemeenten en ouderverenigingen laten van zich horen. Sanne Spiero organiseert en begeleidt nu al twee jaar veel van deze gesprekken, op verschillende plekken in het land en met mensen met verschillende functies en rollen. Sanne presenteert in dit artikel haar visie op inclusief onderwijs en geeft tips voor het voeren van het goede gesprek daarover.

Ben je anders?

Dan is de school waar jouw leeftijdsgenoten in de buurt naartoe gaan misschien niet passend. Dat vindt een leerkracht/docent of schoolleider/-directeur dan. Als maatschappij zijn we dat over de jaren heel logisch gaan vinden, en sterker nog: we vinden het zelfs heel goed van onszelf. Voor kinderen die anders zijn, hebben we wat anders geregeld. Regulier als het kan, speciaal waar het moet. In 2021 volgden 71.605 kinderen in Nederland onderwijs in een aparte setting, in het (voortgezet) gespecialiseerd onderwijs. Hun leven is anders dan dat van leeftijdsgenoten die normaal bevonden worden. De school is vaak verder weg van huis, waardoor ze elke dag langer moeten reizen van huis naar school. Hierdoor hebben deze kinderen vaak ook minder vriendjes in de buurt om na school mee te spelen. Op de langere termijn weten we inmiddels ook dat gespecialiseerd onderwijs leerlingen minder kansen biedt op regulier vervolgonderwijs (kijkend naar verzuim en diplomakansen in het vervolgonderwijs) en hen minder goed voorbereidt op de arbeidsmarkt en het vinden en vasthouden van betaald werk). En dit zijn we met elkaar, als maatschappij, ook heel gewoon gaan vinden. Maatschappelijk geaccepteerde uitsluiting. Maar gelukkig lijken we op weg naar een paradigma-shift. Want zou het niet juist normaal moeten zijn om naar dezelfde school te kunnen gaan als de rest van de kinderen in jouw buurt?

Wat is inclusief?

Het gesprek over inclusief onderwijs start altijd met betekenis geven aan de term, dus laten we daar beginnen. Inclusie gaat over verschillen. Het is een viering van diversiteit: we zijn allemaal speciaal en anders, dat hoort bij het mens zijn. Verschillen zijn normaal. Sterker nog: verschillen zijn mooi en ontzettend waardevol. We verschillen in onze talenten, vaardigheden, interesses, ondersteuningsbehoeften en nog veel meer. Dit is waar inclusie in de kern over gaat. Dan kan er dus geen sprake meer zijn van normaal of afwijkend, want iedereen is uniek. Prachtig toch?

Inclusief onderwijs!

Uitgaande van de kern van inclusie, gaat inclusief onderwijs dus over onderwijs dat uitgaat van verschillen. En juist vanuit de kern van de betekenis schuurt inclusief onderwijs met de manier waarop het onderwijs nu is ingericht. Want als je niet normaal of afwijkend kunt zijn, is er ook geen reden om in een aparte setting onderwijs te geven. Maar zowel het regulier als het gespecialiseerd onderwijs worden (te) grote verschillen tussen leerlingen in de klas nog steeds ervaren als lastig. En dat is in de huidige inrichting van het onderwijs niet eens volledig onterecht. Dan krijg je al snel:

**Verschillen = lastig
Anders = lastig
Dat het kind anders is = het probleem**

Barrières en obstakels

Inclusief onderwijs realiseren betekent structuren weg nemen die uitsluiting van het reguliere onderwijs veroorzaken. Oftewel barrières en obstakels voor inclusie slechten. En vervelend maar waar: het allergrootste obstakel, dat zijn we zelf. Als elke leerkracht, schoolleider en bestuurder ervan uit zou gaan dat verschillen in de groep waardevol zijn, richten ze hun onderwijs in op een manier dat er ruimte is voor verschillen. Onderzoeken naar de ontwikkeling van inclusief onderwijs vanuit een gesegregeerd onderwijssysteem van speciaal en regulier onderwijs laten keer op keer zien: de belangrijkste succesfactor is de wil van de onderwijsprofessionals om het tot een succes te maken. Inclusief onderwijs is kort gezegd een kwestie van 'willen is kunnen'. Dit betekent niet dat het willen van inclusief onderwijs afdoende is, maar wel dat een juiste mindset keer op keer een onmisbaar fundament blijkt te zijn.

Verandering van mindset

De juiste mindset voor inclusief onderwijs creëren, vraagt

om het voeren van een goed gesprek over inclusief onderwijs. Voor Sanne Spiero zijn er drie onmisbare aandachtspunten voor het goede gesprek hierover:

1. *Niet alleen organisatorische maar ook sociale en didactische inclusie*

Heb met elkaar niet alleen aandacht voor organisatorische inclusie, namelijk het organiseren van thuisnabij onderwijs, maar ook voor didactische inclusie. Omdat inclusief onderwijs in Nederland als een vervolgopdracht op passend onderwijs wordt gegeven, is er op beleidsniveau al veel aandacht voor de organisatorische dimensie van inclusief onderwijs. Waar tot nu toe nog erg weinig aandacht voor is geweest, is de mate waarin leerlingen kunnen meedoen (sociale inclusie) en zich op eigen niveau en tempo kunnen en mogen ontwikkelen op school (didactische inclusie). Deze drie domeinen van inclusie hangen met elkaar samen en zijn essentieel voor het succes van inclusief onderwijs voor de leerling.

2. *Ga in gesprek over de juiste dingen*

Het juiste niveau van het gesprek over inclusief onderwijs vinden, kan soms lastig zijn. Je wilt het namelijk niet te lang hebben over dat waar iedereen het over eens is: dat ieder kind erbij zou moeten horen (vaag en hoog over). Het helpt ook niet om het gesprek volledig te laten gaan over de context en randvoorwaarden, zoals landelijke wet- en regelgeving of belemmeringen zoals het lerarentekort (te laag bij de grond). Want op die manier kom je niet

toe aan de vragen die je elkaar eigenlijk zou moeten stellen: Wat vinden we de rol van het onderwijs in het creëren van een inclusieve maatschappij? Wat vinden we belangrijk en waar willen we ons voor inzetten? Hoe ver zijn we bereid te gaan? En wie neemt daarin welke verantwoordelijkheid? Wanneer zijn we tevreden en wat is onze eerste stap?

3. *Betrek de teams*

Tot slot: voer het gesprek (vooral ook) met de teams op de scholen, nooit alleen op beleidsniveau. Het lijkt een inkoppertje, maar vaak wordt dit vergeten in het proces naar nieuw beleid toe. En dat terwijl het allemaal moet gaan gebeuren op de scholen! Dus als er ergens een goed fundament en eigenaarschap moet liggen om met inclusief onderwijs aan de slag te gaan, dan is het daar.

Inclusieladders

Een instrument dat helpt om het goede gesprek te voeren en om inclusie (met de juiste vragen) concreter te maken zijn de inclusieladders die Sardes heeft ontwikkeld. De inclusieladders zorgen voor aandacht op alle drie de

domeinen, het faciliteert het gesprek om met elkaar te komen tot een concreet ambitieniveau en het een gezamenlijke taal om als vervolg ook met schootteams in gesprek te gaan.

Als je op deze wijze een goed fundament creëert in de werkcultuur, kun je goed aan de slag met beleid en in de praktijk. Obstakels die je onderweg tegenkomt, ontmoedigen niet, maar kun je ontwijken of neutraliseren. Iedereen wil namelijk hetzelfde en weet wat de bedoeling is. Daarover is geen discussie meer, wél over “hoe kan ...?”

En zo wordt inclusief onderwijs elke dag een beetje meer het nieuwe normaal, en wordt diversiteit de norm.

Sanne Spiero
Adviseur en onderzoeker
bij Sardes.

‘Voor ieder kind moet duidelijk zijn: je bent welkom!’

Guillermo Holman, SWV PO de Meerij

Samenwerkingsverband PO de Meerij heeft tijdens het vormgeven van het ondersteuningsplan 2022-2026 onder begeleiding van Sanne Spiero de doorontwikkeling naar inclusiever onderwijs verder vormgegeven met behulp van de Sardes-ladders. Guillermo Holman, directeur-bestuurder van het samenwerkingsverband: “We werken bij De Meerij al veel langer aan inclusiever onderwijs, onder andere door het speciaal basisonderwijs sterk af te bouwen. Daardoor zijn wij zelfs een van de meest inclusieve regio’s van Nederland.”

Ladders

De ladders van Sardes heeft het samenwerkingsverband omgezet naar een negenveld van lokale beloften (zie de illustratie). Besturen en scholen kunnen de belofte die

voor hen het meest passend is, uitspreken naar kinderen en ouders. De mate van inclusie mag per school/ gebied verschillen, de beweging ernaartoe wordt door alle scholen omarmd.

Thuis nabij naar school

ORGANISATORISCHE INCLUSIE

Elke school kan ieder kind passend onderwijs bieden

Alle kinderen kunnen naar een school in de eigen **wijk, buurt of stadsdeel**

Elk kind kan **binnen de gemeente** naar school

Ieder kind kan **binnen het samenwerkingsverband** naar een school

Grensverkeer

Van en met elkaar leren

SOCIALE INCLUSIE

Leerlingen zitten **bij elkaar** in de klas en **leren samen**

Leerlingen zitten (**soms**) **bij elkaar in de klas** en worden vaak uit de klas gehaald voor **aparte instructie/ondersteuning**

Leerlingen krijgen **apart les**, maar **ontmoeten** andere kinderen **buiten de les** op school

Leerlingen gaan naar een **aparte school**. Kinderen **ontmoeten elkaar niet** in het reguliere onderwijs

Thuiszitters

Omgaan met verschillen in de klas

DIDACTISCHE INCLUSIE

Het onderwijsprogramma is **flexibel** en sluit aan bij de ondersteuningsbehoefte van **elke leerling**

De school stelt een **uitgebreid extra aanbod** beschikbaar en voor **sommige leerlingen** is een eigen leerlijn mogelijk

De school heeft een **extra aanbod**, zoals RT of een plusklas

Er wordt **gedifferentieerd** op drie niveaugroepen in de klas: laag/midden/hoog

Uniform onderwijsaanbod